



Slimību profilakses un
kontroles centrs

Novēršamo traumu izplatība Latvijā
Bērnu traumatisms
2008-2016

Rīga, 2017

Novēršamo traumu izplatība Latvijā. Bērnu traumatisms. 2008-2016

Redaktore:

Jana Lepiksone, Slimību profilakses un kontroles centra
Pētniecības un veselības statistikas departamenta direktore

Autori:

Margita Štāle, Neinfekciju slimību datu analīzes un pētījumu nodaļas vecākā
sabiedrības veselības analītiķe
Gunta Rožkalne, Neinfekciju slimību datu analīzes un pētījumu nodaļas vadītāja

Slimību profilakses un kontroles centrs

Direktore Iveta Gavare
Adrese: Dunties 22, Rīgā, LV-1005
Tālrunis: +371 67501590
Fakss: +371 67501590
E-pasts: info@spkc.gov.lv
Mājaslapa: www.spkc.gov.lv

Pateicamies par atbalstu ziņojuma sagatavošanā Slimību profilakses
un kontroles centra speciālistei Lolitai Meļķei-Prīžavoitei.

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce obligāta.

© 2017, Slimību profilakses un kontroles centrs, Latvija

Ievads

Traumatisma un dažādu ārējo cēloņu izraisītās sekas ir ievērojama sabiedrības veselības problēma – aprēķināts, ka katru gadu pasaulē to dēļ mirst apmēram pieci miljoni iedzīvotāju, bet traumu radītais slogs sastāda apmēram desmito daļu no visu slimību sloga¹. Saskaņā ar Pasaules Veselības organizācijas informāciju, katram nāves gadījumam no ārējiem nāves cēloņiem pretī ir desmitiem hospitalizāciju un tūkstošiem ambulatoru vizīšu, tāpēc traumatisms un ārējie cēloņi veido ievērojamu slogu veselības aprūpei. Vēl jo būtiskāks ir fakts, ka ievainojumi un dažādas traumas ir viens no trim būtiskākajiem invaliditātes un nāves cēloņiem un skar visa vecuma iedzīvotājus, bet jo sevišķi – gados jaunus iedzīvotājus. Ik gadu no traumām un dažādiem ārējiem cēloņiem cieš arī bērni. Kopumā ārējie nāves cēloņi ir trešais biežākais nāves cēlonis gan Eiropā, gan arī Latvijā, kā arī biežākais priekšlaicīgas nāves cēlonis Latvijas iedzīvotāju vidū.

Šajā ziņojumā aplūkota būtiska sabiedrības veselības problēma - bērnu traumatisms un mirstība no ārējiem nāves cēloņiem. Ziņojumā iekļauta analīze par bērniem līdz 14 gadu vecumam, akcentējot tieši šī vecuma posma apdraudējumus un attiecīgi iezīmējot ietekmējamās rīcības jomas un virzienus. Ziņojumā maz analizēti stacionāros un ambulatori ārstēto traumu dati, jo ārstniecības iestādēs resursu trūkuma dēļ traumu reģistrācija *Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrā par pacientiem, kuriem bijušas traumas un ievainojumi* netiek veikta pilnā apjomā, tādējādi nesniedz patieso priekšstatu par kopējo traumatisma līmeni valstī.

¹ WHO Collaborative Study on Alcohol and Injuries: Final Report. WHO, 2007

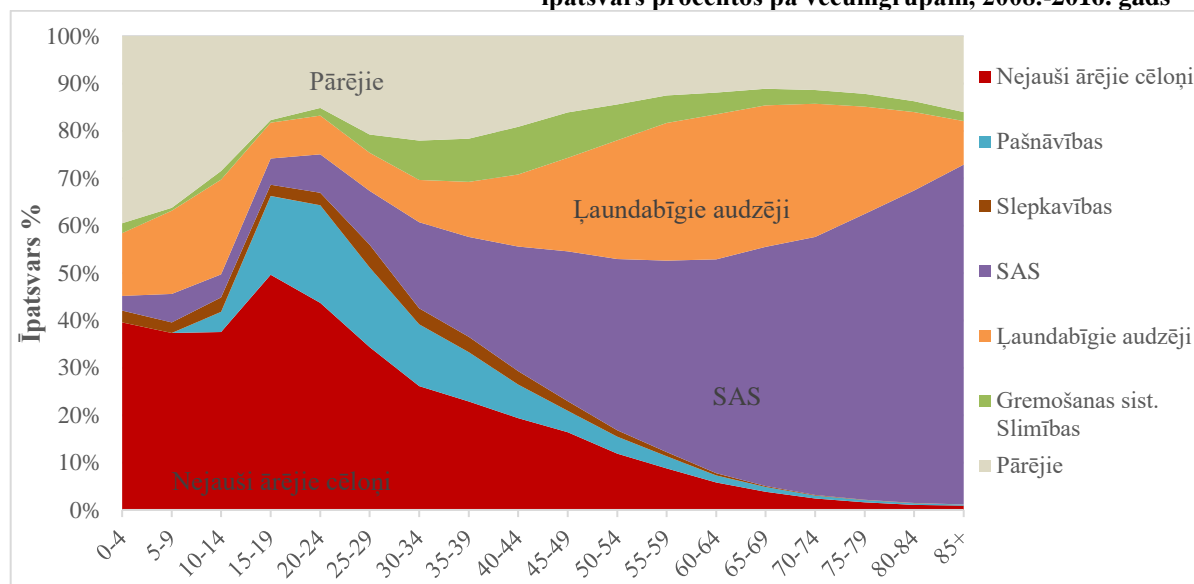
Attēlu rādītājs

	Lpp.
<i>1. attēls. Mirstība no dažādiem nāves cēloņiem, īpatsvars procentos pa vecumgrupām, 2008.-2016. gads</i>	5
<i>2. attēls. No ārējiem cēloņiem mirušo bērnu (0-14 g.v.) skaita sadalījums pa vecumgrupām, 2008.-2016. gads, īpatsvars procentos</i>	5
<i>3. attēls. Pusaudžu (11, 13 un 15 gadus vecu) īpatsvars procentos, kuri pēdējā gada laikā guvuši traumu un vērsušies pēc medicīniskās palīdzības</i>	6
<i>4. attēls. Biežāko nāves cēloņu sadalījums bērniem dažādās vecuma grupās, 2008.-2016. gados kopā, skaits</i>	7
<i>5. attēls. Bērnu mirstība (0-14 g.v.) no ārējiem cēloņiem, uz 100 000 iedzīvotāju</i>	8
<i>6. attēls. Reģistrēto traumu skaita sadalījums bērniem (0-14 g.v.) pa vecuma grupām, 2008.-2016. gads, īpatsvars procentos</i>	8
<i>7. attēls. Noslīkšanas gadījumu sadalījums pa mēnešiem, 2008.-2016. gads, noslīkušo bērnu skaits līdz 14 gadu vecumam</i>	9
<i>8. attēls. Ceļu satiksmes negadījumos ievainoto bērnu līdz 14 gadu vecumam skaita sadalījums pēc satiksmes dalībnieka statusa, 2008.-2016. gads, īpatsvars procentos</i>	10

Situācijas apraksts

Bērnu traumatisms ir nozīmīga sabiedrības veselības problēma. Mirstība no ārējiem cēloņiem ir galvenais nāves cēlonis bērniem pēc viena gada vecuma sasniegšanas – veidojot ~40% no visiem gadījumiem bērniem līdz 14 gadu vecumam (skat. 1. attēlu).

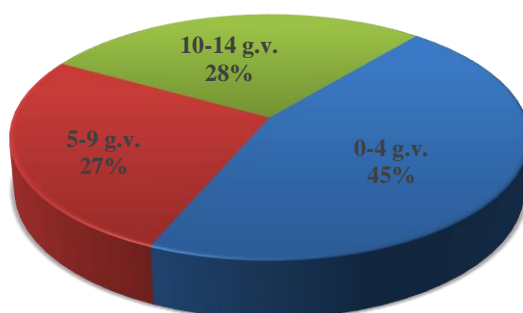
1. attēls. Mirstība no dažādiem nāves cēloņiem, īpatsvars procentos pa vecumgrupām, 2008.-2016. gads



Datu avots: SPKC, Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze

Laika periodā no 2008. līdz 2016. gadam no dažādiem ārējiem cēloņiem miris 271 bērns vecumā līdz 14 gadiem; 45% no visiem mirušajiem ir bērni vecumā līdz 4 gadiem (skat. 2. attēlu), ceturtda daļa no tiem – zīdaiņi līdz 1 gadam vecumam.

2. attēls. No ārējiem cēloņiem mirušo bērnu (0-14 g.v.) skaita sadalījums pa vecuma grupām, 2008.-2016. gads, īpatsvars procentos



Datu avots: SPKC, Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze

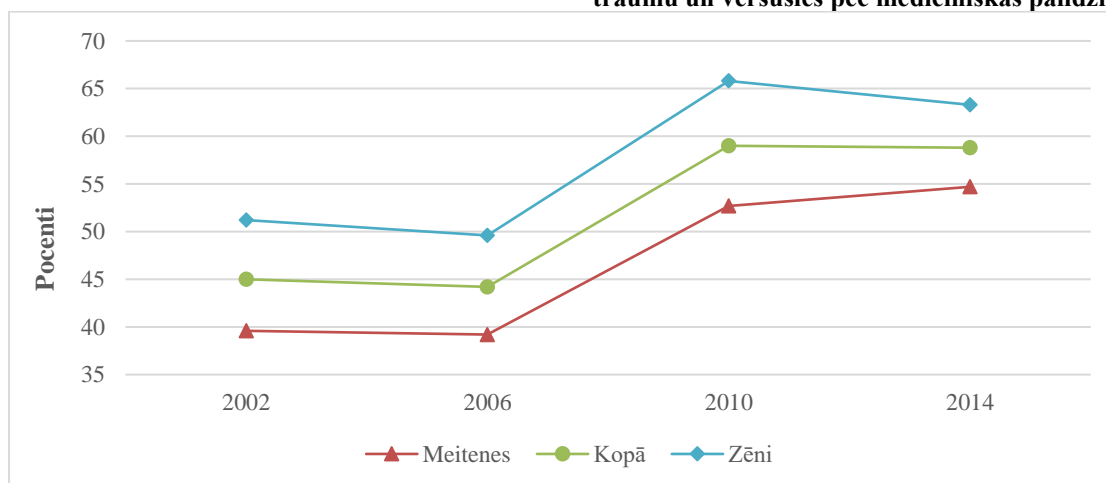
Traumas bieži arī atstāj paliekošas sekas, t.sk. invaliditāti, kas nozīmē ne tikai zaudētu veselību, bet arī dzīves kvalitātes pasliktināšanos. Laika periodā no 2008. gada līdz 2016. gadam pirmreizējā invaliditāte ievainojumu, saindēšanās un citu ārējas iedarbes seku dēļ piešķirta 149 bērniem vecumā līdz 18 gadiem, trešā daļa bērnu ir vecumā līdz 6 gadiem, ~70% zēnu. 2016. gadā pirmreizējā invaliditāte piešķirta 14 bērniem².

² Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas gada pārskati, VDEĀVK

Liela daļa traumu (piemēram, slīkšana, apdegumi, kritieni) notiek mājās vai ap to – piemēram, 2016. gadā – 45% no visiem reģistrētajiem gadījumiem, bet bērniem līdz 4 gadu vecumam – pat 82% gadījumu. Tā kā reģistrētas tiek tikai tās traumas, ar kurām bērns nonāk veselības aprūpes iestādē, tad faktiskais mājās notikušo traumu skaits ir vēl lielāks. Nozīmīga traumu gūšanas vieta ir transporta zona, piedaloties ceļu satiksmē kā gājējam vai pasažierim – 2016. gadā 14% gadījumu. Trešā nozīmīgākā traumu gūšanas vieta ir sporta un fizisko aktivitāšu zona – 2016. gadā 11% traumu. Iepriekšējos gados tendences ir līdzīgas, kas norāda, ka aizvien vide, kurā uzturas bērni, nav droša.

Ieskatu attiecībā uz bērnu traumatismu sniedz pētījumu dati. Tā, piemēram, Latvijas skolēnu veselību ietekmējošo paradumu pētījuma 2013./2014. māc. gada aptaujas dati liecina, ka pēdējā gada laikā sakarā ar iegūtu traumu pēc medicīniskās palīdzības vērsušies 63% zēnu un 55% meiteņu. Dinamikā šis rādītājs pieaug (skat. 3. attēlu).

3. attēls. Pusaudžu (11, 13 un 15 gadus vecu) īpatsvars procentos, kuri pēdējā gada laikā guvuši traumu un vērsušies pēc medicīniskās palīdzības



Datu avots: SPKC, Latvijas skolēnu veselības paradumu pētījums

Zēni visās vecuma grupās ievainojumus gūst biežāk nekā meitenes. Taču traumu guvušo meiteņu īpatsvars ir palielinājies straujāk nekā traumu guvušo zēnu īpatsvars.

Viena no sabiedrībā problēmām ir pusaudžu fiziski vardarbīgas savstarpējās attiecības. Nereti šāda izrēķināšanās beidzas ar traumu. Pēdējās aptaujas dati liecina, ka 55% zēnu un 18% meiteņu gada laikā piedalījušies kautiņā, bet vismaz trīs un vairāk reizi kautiņā piedalījušies 18% zēnu un 4% meiteņu³.

Dažādās vecumgrupās prevalē dažādi ārējie nāves cēloņi; bērniem līdz četrus gadu vecumam biežākie ir nosmakšanas un citi elpošanas apdraudējumi, noslīkšana, transporta nelaimes gadījumi (skat. 1. tabulu un 4. attēlu). Gandrīz katru gadu bērni līdz 4 gadu vecumam mirst arī no vardarbības. Sākot no piecu gadu vecuma, bērnu biežākais ārējais nāves cēlonis ir transporta negadījumi, kuros bērni iet bojā gan kā pasažieri, gan kā gājēji, gan – riteņbraucēji. Tāpat laika periodā no 2008. gada līdz 2016. gadam reģistrēti 8 vilciena izraisīti nāves gadījumi bērniem no 1-14 gadu vecumam.

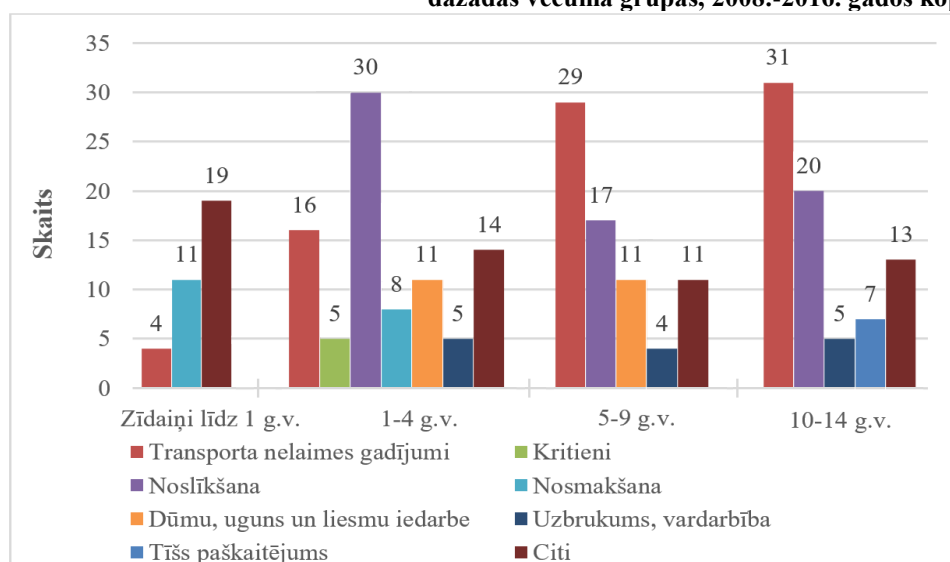
³ SPKC, Latvijas skolēnu veselības paradumu pētījums, 2013./2014. m.g.

1.tabula. Pieci vadošie ārējie nāves cēloņi dažādās vecuma grupās, 2008.-2016. gads

Vecuma grupa Vieta	<1 g.v.	1-4 g.v.	5-9 g.v.	10-14 g.v.
1.	Elpošanas apdraudējumi, aizrīšanās, nosmakšana	Noslīkšana	Transporta negadījumi	Transporta negadījumi
2.	Transporta negadījumi	Transporta negadījumi	Noslīkšana	Noslīkšana
3.	Kritieni	Dūmu, uguns un liesmu iedarbe	Dūmu, uguns un liesmu iedarbe	Pašnāvības
4.	Vardarbība, slepkavība	Elpošanas apdraudējumi, aizrīšanās, nosmakšana	Sitieni, nospiešana, sagriešanās	Nejauša saindēšanās un indīgu vielu iedarbe
5.	Noslīkšana	Kritieni	Vardarbība, slepkavība	Vardarbība, slepkavība

Datu avots: SPKC, Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze

4. attēls. Biežāko nāves cēloņu sadalījums bērniem (0-14 g.v.) dažādās vecuma grupās, 2008.-2016. gados kopā, skaits*



*Gadījumu skaits pārsniedz 3 gadījumus visā periodā

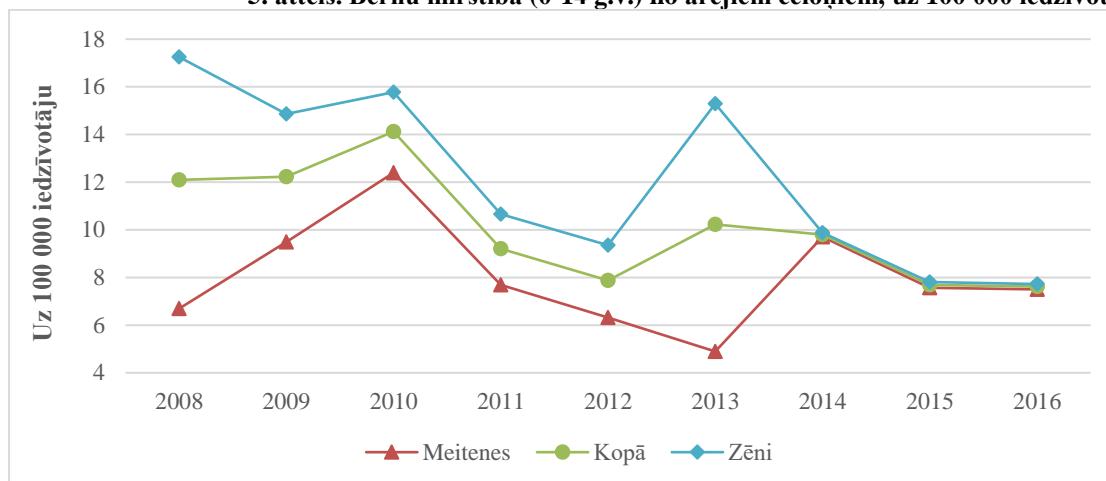
Datu avots: SPKC, Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze

Salīdzinot ar situāciju Eiropas Savienībā, Latvijā ir visaugstākā bērnu mirstība no ārējiem cēloņiem līdz 4 gadu vecumam visā ES – 2014. gadā 14 gad. uz 100 000 iedzīvotāju. Vēl augsta mirstība no ārējiem cēloņiem ir Igaunijā un Lietuvā. Vidēji ES bērnu mirstība no ārējiem cēloņiem līdz 4 gadu vecumam ir zem 5 gadījumiem uz 100 000 iedzīvotāju⁴.

Dinamikā mirstība bērniem no ārējiem cēloņiem samazinās (skat. 5. attēlu). Tāpat kā citās vecumgrupās, arī bērniem mirstība no ārējiem cēloņiem zēniem ir augstāka, tomēr pēdējos trīs gados mirstība no ārējiem cēloņiem zēniem un meitenēm ir praktiski vienāda (skat. 5. attēlu).

⁴ European Health for All database (HFA-DB), WHO

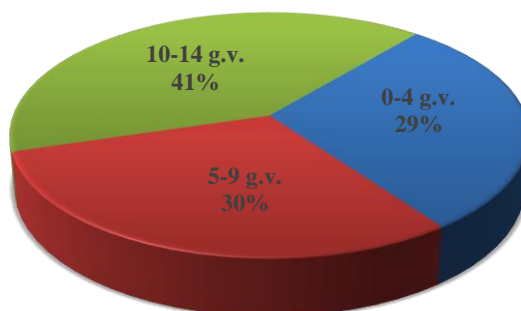
5. attēls. Bērnu mirstība (0-14 g.v.) no ārējiem cēloņiem, uz 100 000 iedzīvotāju



Datu avots: SPKC, Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze

Mirstība no ārējiem cēloņiem atspoguļo nelielu daļu no kopējā bērnu traumatisma. Pēdējos gados ik gadu tiek reģistrēts ap diviem tūkstošiem traumu gadījumu bērniem līdz 14 gadiem. Traumu biežums pieaug līdz ar vecumu, bērniem kļūstot patstāvīgākiem un mazāk uzraudzītiem no pieaugušo puses (skat. 6. attēlu).

6. attēls. Reģistrēto traumu skaita sadalījums bērniem (0-14 g.v.) pa vecuma grupām, 2008.-2016. gads, īpatsvars procentos



Datu avots: SPKC, Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs par pacientiem, kuriem bijušās traumas, ievainojumi vai saindēšanās

Kritieni

Viens no biežākajiem traumu iegūšanas mehānismiem bērniem līdz 14 gadu vecumam ir kritieni, klupieni, lēcieni un grūdieni, 2016. gadā reģistrēti vairāk nekā tūkstošis negadījumu (416 gad. uz 100 000 iedz.). Pieaugot bērna vecumam, pieaug kritienu rezultātā gūto nopietno, līdz ar to – reģistrēto traumu skaits: vecumgrupā 0-4 gadi 2016. gadā reģistrēti 285 traumu gadījumi (271 gad. uz 100 000 iedz.), 30% no tiem – zīdaiņiem, bet vecumgrupā 10-14 gadi – jau 517 traumu gadījumi (551 gad. uz 100 000 iedz.). Dinamikā kritienu, klupien, lēcien, un grūdienu rezultātā gūto traumu skaits bērniem samazinās. Letālie nāves gadījumi kritienu dēļ bērniem tiek reģistrēti reti, pārsvarā bērni ir izkrituši pa logu.

Applaucējumi un apdegumi

Nozīmīgs traumu un ievainojumu cēlonis, it sevišķi maziem bērniem, ir applaucējumi un apdegumi. 2016. gadā reģistrēti 183 šādi ievainojumi (61 gad. uz 100 000 iedz.) bērniem līdz 14 gadu vecumam, 80% no tiem – bērniem vecumā līdz 4 gadiem. Ik gadu tiek reģistrēti

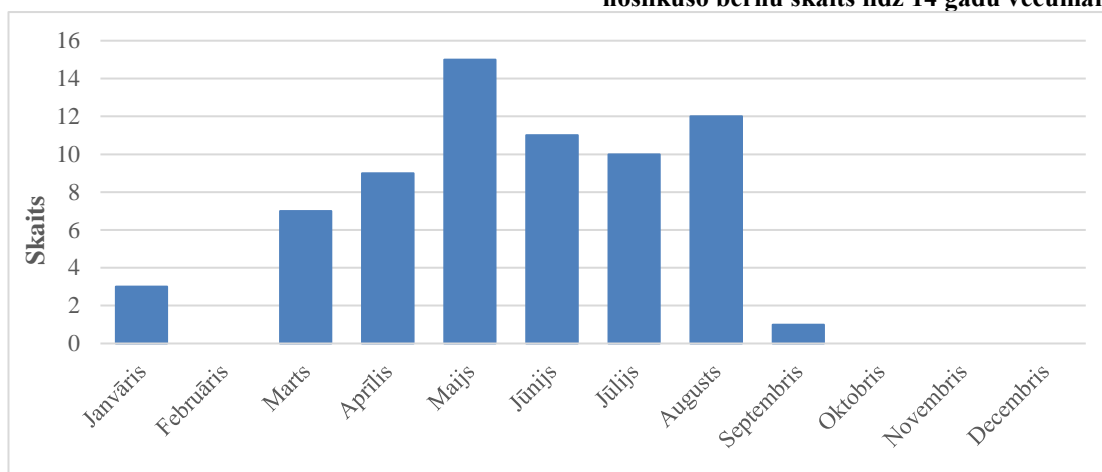
arī applaucēšanās vai apdeguma gadījumi zīdaiņiem. Letāli gadījumi saistīti ar ugunsgrēkiem, bērniem gūstot plašus apdegumus vai saindējoties ar tvana gāzi; laika periodā no 2008. gada līdz 2016. gadam šādā veidā bojā gājuši 25 bērni līdz 14 gadu vecumam.

Noslīkšana

Laika periodā no 2008. gada līdz 2016. gadam noslīkuši 68 bērni līdz 14 gadu vecumam (skat. 3. attēlu), no tiem – 40 pirmskolas vecuma bērni. Bērniem vecumā līdz 4 gadiem noslīkšana ir galvenais ārējais nāves cēlonis (skatīt 3. attēlu). Pārsvarā nelaimes gadījumi uz ūdens notiek gada siltajos mēnešos – no maija līdz augustam (skat. 7. attēlu).

Noslīkšanas rādītājus ietekmē meteoroloģiskie apstākļi – jo siltāka vasara, jo vairāk bojā gājušo, līdz ar to dinamiskā rādītāji ir svārstīgi. Ziemas mēnešos noslīkšanas gadījumi saistīti ar ielūšanu ledū. Bērniem visi noslīkšanas gadījumi saistīti ar atpūtu pie ūdens un peldēšanos, 2016. gadā visi noslīkušie bērni noslīkuši peldoties.

7. attēls. Noslīkšanas gadījumu sadalījums pa mēnešiem, 2008.-2016. gads, noslīkušo bērnu skaits līdz 14 gadu vecumam



Saindēšanās

Ik gadu tiek reģistrēti vairāki desmiti saindēšanās gadījumi bērniem ar dažādām ķīmiskām vielām – medikamentiem, alkoholu, sadzīves ķīmiju. Laika periodā no 2008. gada līdz 2016. gadam reģistrēti 6 saindēšanās izraisīti nāves gadījumi bērniem līdz 14 gadu vecumam, pusē gadījumu saindēšanās notikusi ar medikamentiem.

Dzīvnieku radītās traumas

Pēc Traumu reģistra datiem⁵ dzīvnieku radītās traumas – kodumi, plēsumi, skrāpējumi ir trešais biežāk reģistrētais traumu veids bērniem. Lai gan BKUS ziņo, ka ik gadu sniedz palīdzību ap tūkstoš dzīvnieku savainotiem bērniem, pēc traumu reģistra datiem ik gadu tiek stacionēti ap diviem simtiem bērnu vecumā līdz 14 gadiem. Pārsvarā tie ir dzīvnieku kodumi un skrāpējumi.

Ceļu satiksmes negadījumi

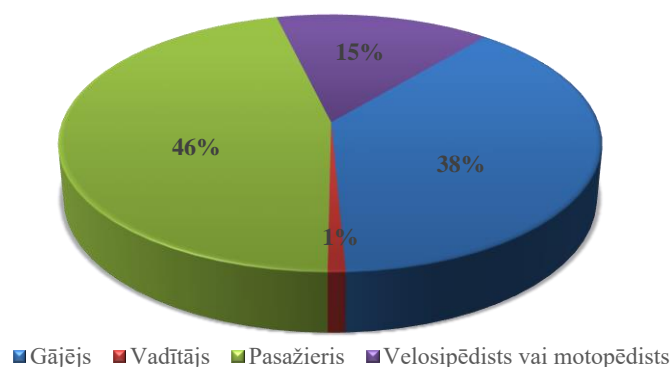
Ceļu satiksmes negadījumi ir nozīmīgs ārējais nāves cēlonis bērnu traumatisma struktūrā. Bērniem no 5 gadu vecuma ceļu satiksmes negadījumi ir galvenais ārējais nāves cēlonis (skatīt 4. attēlu). Laika periodā no 2008. gada līdz 2016. gadam ceļu satiksmes negadījumos

⁵ Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs par pacientiem, kuriem bijušās traumas, ievainojumi vai saindēšanās, SPKC

miruši 79 bērni līdz 14 gadu vecumam, 7 no tiem – velobraucēji. Ik gadu ceļu satiksmes negadījumos bojā iet arī bērni līdz 4 gadu vecumam.

Pēc CSDD datiem⁶, ik gadu ap 450 bērnu līdz 14 gadu vecumam gūst ievainojumus ceļu satiksmes negadījumos; 2016. gadā ievainoto skaits ir pieaudzis līdz 491 gadījumam (163 uz 100 000 iedz.), kas ir augstākais reģistrētais ievainoto bērnu skaits visā periodā kopš 2008. gada.

8. attēls. Ceļu satiksmes negadījumos ievainoto bērnu līdz 14 gadu vecumam skaita sadalījums pēc satiksmes dalībnieka statusa, 2008.-2016. gads, īpatsvars procentos



Datu avots: CSDD, Statistikas dati par ceļu satiksmes negadījumos ievainotajiem bērniem

Pārsvārā bērni negadījumos cieš kā pasažieri (2016. gadā 46%), katrs trešais bērns ir cietis kā gājējs (2016. gadā 33%). Ik gadu ir reģistrēti vairāki gadījumi, kad bērni ceļu satiksmes negadījumos cieš arī kā autovadītāji (skatīt 8. attēlu).

Kopsavilkums.

- ✓ Mirstība no ārējiem cēloņiem ir galvenais nāves cēlonis bērniem pēc viena gada vecuma sasniegšanas (~40% no visiem gadījumiem vecuma grupā 0-14 gadi)
- ✓ Dažādās vecuma grupās ir dažādi vadošie ārējie nāves cēloņi: līdz 1 gada vecumam tie ir elpošanas apdraudējumi, aizrīšanās, nosmakšana; 1-4 g.v. – noslīkšana; 5-14.g.v. – transporta negadījumi.
- ✓ Latvijā ir visaugstākā bērnu mirstība no ārējiem cēloņiem līdz 4 gadu vecumam visā ES: 2014. gadā 14 gad. uz 100 000 iedzīvotāju.
- ✓ Dinamikā bērnu mirstība no ārējiem nāves cēloņiem samazinās.
- ✓ Dinamikā kritienu, klupieņu, lēcieni un grūdienu rezultātā gūto traumu skaits bērniem līdz 14 gadu vecumam samazinās.
- ✓ Ik gadu arī bērniem tiek piešķirta pirmreizējā invaliditāte ievainojumu, saindēšanās un citu ārējas iedarbes seku dēļ (2016. gadā – 14 bērniem līdz 18 g.v.).
- ✓ Bērniem vecuma grupā 0-14 gadi visnozīmīgākā traumu gūšanas vieta ir mājas (2016. gadā – 45% no visiem reģistrētajiem bērnu traumu gadījumiem); otrajā vietā – transporta zona (2016. gadā – 14%); trešajā vietā – sporta un fizisko aktivitāšu zona (2016. gadā – 11%).
- ✓ Pieaug ceļu satiksmes negadījumos cietušo bērnu skaits.

⁶ CSDD informācija